

ШЕМШУЧЕНКО
Юрій Сергійович —
академік НАН України, директор
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України

СЕМЕНЯКА
Василь Васильович —
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України

УДК 341.1/8; 347.8

ДЕЛІМІТАЦІЯ ПОВІТРЯНОГО І КОСМІЧНОГО ПРОСТОРІВ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПРАКТИКА

У статті досліджуються теоретичні і практичні аспекти міжнародно-правової проблеми делімітації повітряного і космічного просторів, визначаються можливі напрями її вирішення з метою підвищення ефективності міжнародного та національного космічного права.

Ключові слова: делімітація, космічний простір, міжнародне космічне право, повітряний простір.

У сучасних умовах прискорення темпів науково-технічного прогресу у сфері космічної діяльності виникають, розвиваються і формуються нові види космічних відносин, які потребують належного правового врегулювання. Одночасно істотних змін зазнає комплекс космічно-правових відносин, пов'язаних з дослідженням і використанням космічного простору та небесних тіл. У зв'язку з цим великого значення набуває пошук нових можливих напрямів та удосконалення наявних способів вирішення актуальних космічно-правових питань з метою забезпечення прогресивного розвитку міжнародного та національного космічного права.

Одним із найбільш складних і дискусійних питань юридичної теорії та практики міжнародного космічного права є правова проблема делімітації повітряного і космічного просторів. Термін «делімітація» походить від латинського слова *delimitate*, що означає розмежування, визначення меж. На доктринальному рівні під делімітацією повітряного і космічного просторів розуміють договірне визначення меж між повітряним і космічним просторами [1].

Проведений системний аналіз базових міжнародно-правових актів у сфері космічної діяльності засвідчує відсутність нормативного розмежування повітряного і космічного просторів. Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення теоретичних концепцій, а також норм сучасного міжнародного космічного права щодо правового забезпечення

делімітації повітряного і космічного просторів. Ця необхідність спричинена насамперед потенційними загрозами національній безпеці та високою імовірністю виникнення спірних ситуацій між суб'єктами космічних правовідносин, зокрема за фактом створення й використання багаторазових повітряно-космічних літальних апаратів (аерокосмічних об'єктів), здатних функціонувати у повітряному та космічному просторах. У процесі правозастосовної діяльності суб'єкти космічної діяльності можуть стикатися з правовою проблемою застосування норм повітряного чи космічного права під час перебування відповідних літальних апаратів у повітряному чи космічному просторі.

Метою дослідження є комплексний аналіз науково-теоретичних підходів до розв'язання правової проблеми делімітації повітряного і космічного просторів, а також висловлення авторського бачення можливих напрямів її вирішення з метою підвищення ефективності міжнародного та національного космічного права.

Ретроспективний аналіз свідчить, що питання розмежування повітряного і космічного просторів є актуальною проблемою міжнародного космічного права [1] з 1959 р. – з моменту створення Комітету ООН з використання космічного простору в мирних цілях (далі – Комітет ООН з космосу), якому було доручено вивчати характер правових проблем, що можуть виникнути при дослідженні космічного простору [2]. Однак спочатку потрібно було вирішити міжнародно-правову проблему, пов'язану з юридичним визначенням, зокрема, поняття «космічний простір», «використання космічного простору та небесних тіл». За пропозицією Франції це важливе питання в 1966 р. було внесено до порядку денного Юридичного підкомітету Комітету ООН з космосу [3]. З того часу й дотепер космічно-делімітаційна проблема є одним із ключових правових питань для обговорення на щорічних засіданнях цього Підкомітету.

Огляд наукової і спеціальної літератури з цієї проблематики та матеріалів відповідних засідань Юридичного підкомітету Комітету ООН з космосу показав, що серед учених-

юристів і практиків міжнародного та національного космічного права немає єдиної думки щодо розв'язання делімітаційно-правового питання.

У доктрині міжнародного космічного права розглядають два основних наукових підходи до міжнародно-правової проблеми делімітації повітряного і космічного просторів: функціональний і територіальний. Прихильники функціонального підходу вказують на відсутність потреби проведення розмежування повітряного і космічного просторів, оскільки з юридичного погляду космічний і повітряний простори вважають єдиним «надземним» простором, що не потребує делімітації. Їхні пропозиції зводяться до необхідності правової регламентації авіаційної та космічної діяльності. Інакше кажучи, космічно-правову проблему в «надземному» просторі пропонують вирішити шляхом юридичного розмежування видів господарювання: авіаційної та космічної діяльності за критерієм функціонального призначення літального апарата – повітряне судно чи космічний апарат.

Водночас прихильники функціонального підходу також обґрунтовують вирішення зазначеного питання через визначення таких базових термінів міжнародного космічного права, як «космічний об'єкт» (пропозиції Франції, Бельгії) та «космічна діяльність», що є офіційною пропозицією Чеської Республіки. Свого часу радянські вчені-юристи науки міжнародного космічного права Ф.М. Ковальов та І.І. Чепров пропонували вирішити досліджувану проблему шляхом визначення поняття «космічний політ», причому незалежно від того, де проходить межа між повітряним і космічним просторами [4].

Разом з цим на засіданнях Юридичного підкомітету Комітету ООН з космосу висловлюються думки, зокрема делегацією США, про відсутність практичної потреби юридичного розмежування повітряного і космічного просторів, а також правового визначення поняття «космічний простір» [5]. Аналогічну правову позицію в цьому питанні займають делегації Норвегії, Нідерландів та Португалії, які також не підтримують ідею проведення делімітації

повітряного і космічного просторів. На сьогодні не вважають за необхідне визначення меж між повітряним і космічним просторами також Данія, Саудівська Аравія і Туреччина, хоча загалом погоджуються з важливістю делімітаційного питання.

Прихильники територіального наукового підходу доводять необхідність договірною визначення меж повітряного і космічного просторів з огляду на існування юридичних відмінностей їхніх правових режимів, що потребують встановлення територіальних меж дії принципу свободи космосу, з одного боку, та принципу державного суверенітету над національним повітряним простором, з другого. Саме такими є сучасні правові позиції Азербайджану, Алжиру, Австралії, Білорусі, Болівії, Казахстану, Катару, Мексики, Російської Федерації, Таїланду та України.

Правовий режим повітряного простору ґрунтується на визнанні повного і виключного суверенітету кожної держави над повітряним простором, що знаходиться над її територією. Інакше кажучи, національний повітряний простір входить до сфери повного і виключного суверенітету конкретної держави, тобто є невід'ємною частиною території держави, що перебуває під її винятковою юрисдикцією. При цьому держава самостійно визначає правовий режим національного повітряного простору згідно з нормами і принципами міжнародного повітряного права.

Разом з тим, правовий режим космічного простору визначається нормами і принципами міжнародного космічного права. Він ґрунтується на міжнародно-правовому принципі, відповідно до якого дослідження і використання космічного простору, в тому числі Місяця та інших небесних тіл, здійснюються на благо і в інтересах усіх країн, незалежно від ступеня їх економічного чи наукового розвитку, і є надбанням усього людства. Міжнародно-правовий режим космічного простору визначається також тим, що космічний простір, у тому числі Місяць та інші небесні тіла, відкрито для дослідження і використання всіма державами без будь-якої дискримінації на основі рівності

і згідно з міжнародним правом, при вільному доступі в усі райони небесних тіл. Водночас специфічною особливістю правового режиму космічного простору є неможливість поширення на нього суверенітету певної держави, оскільки стаття II Договору про космос забороняє привласнення космічного простору та небесних тіл, гарантуючи при цьому принцип свободи його дослідження і використання.

Юридична сутність досліджуваних правових режимів характеризується тим, що територія національного повітряного простору перебуває під юрисдикцією певної держави, а космічний простір є неподільною, міжнародною територією, на яку не поширюється суверенітет жодної держави. Отже, правовий режим національного повітряного простору держави визначається її національним повітряним законодавством, а правовий режим космічного простору — виключно міжнародним космічним правом.

Отже, на наш погляд, варто погодитися з юридичною аргументацією прихильників саме територіального підходу щодо вирішення космічно-делімітаційної проблеми шляхом визначення меж між повітряним і космічним просторами, що гарантуватиме передусім належне застосування принципу правової визначеності. Існування істотних юридичних відмінностей у правових режимах повітряного і космічного просторів вказує на необхідні юридичні передумови для проведення їх делімітації, що також сприятиме прогресивному розвитку міжнародного космічного права.

Сучасний розвиток космічної техніки в напрямі створення багаторазових повітряно-космічних апаратів (аерокосмічних об'єктів) свідчить про непродуктивність пропозицій прихильників функціонального підходу щодо розв'язання делімітаційної проблеми через визначення поняття «космічний апарат». Проектування і виготовлення таких багаторазових повітряно-космічних літальних апаратів, як «Буран» (СРСР) або Space Shuttle (США), здатних завдяки своїм аеродинамічним властивостям переміщуватися в повітряному і космічному просторах, а також розроблення

нових проектів (МАКС, HOTOL та ін.) засвідчують неможливість проведення чіткого розмежування відповідних літальних апаратів за їх призначенням, оскільки ці апарати не можна однозначно класифікувати як повітряне судно чи космічний апарат.

Важливо також зазначити, що проектування і створення багаторазових повітряно-космічних апаратів доводить доцільність визначення в міжнародному космічному праві нового терміна «аерокосмічний об'єкт», що в свою чергу потребує запровадження спеціального правового режиму реєстрації та експлуатації «аерокосмічних об'єктів», інституту відповідальності за завдану шкоду тощо.

Водночас не викликає сумнівів, що визначення понятійно-термінологічного апарату міжнародного космічного права («космічний об'єкт», «космічний апарат», «аерокосмічний об'єкт», «космічна діяльність» тощо) має велике значення для забезпечення його прогресивного розвитку, проте не вирішує делімітаційну проблему, оскільки питання верхньої межі повітряного простору та нижньої межі космічного простору залишаються невирішеними.

Особливості національного законодавства про космічну діяльність деяких держав щодо закріплення спеціальних положень про умови здійснення безпечного прольоту іноземних космічних об'єктів через їхні національні повітряні простори є додатковим аргументом необхідності проведення делімітації повітряного і космічного просторів. Так, зі змісту ч. 4 ст. 19 Закону Російської Федерації «Про космічну діяльність» випливає, що здійснення відповідного одноразового прольоту потребує завчасного повідомлення компетентних служб РФ про час, місце, траєкторії та інші умови прольоту. Втім, умовою для прольоту космічного об'єкта, що належить іноземній фізичній або юридичній особі, через повітряний простір Республіки Казахстан є необхідність попереднього погодження з Міністерством оборони РК, уповноваженими органами у сфері охорони навколишнього середовища, у сфері цивільного захисту (ч. 5 ст. 27 Закону Республіки Казахстан «Про космічну діяльність»). Отже,

проліт іноземних космічних об'єктів у повітряному просторі цих держав без відповідного завчасного повідомлення та погодження вважатиметься порушенням їхнього суверенітету.

Слід також мати на увазі, що до космічних апаратів підлягають застосуванню норми повітряного і космічного права залежно від території їх перебування — у повітряному чи космічному просторі. Наприклад, Кодекс цивільної авіації Туреччини передбачає, що космічні об'єкти, які знаходяться у повітряному просторі, регулюються так само, як і повітряні судна та інші літальні апарати. А відповідно до параграфу 1 Федерального повітряно-транспортного кодексу Німеччини (A/AC.105/635/Add.2), космічні апарати, ракети та аналогічні повітряні об'єкти вважаються повітряними суднами під час перебування у повітряному просторі. Зважаючи на це, саме територія переміщення космічного об'єкта (повітряний чи космічний простір) визнається юридичним критерієм, що зумовлює поширення на нього аналогічного з повітряними суднами національного правового режиму.

Однак відсутність юридичного розмежування створює правову невизначеність щодо застосування відповідно норм повітряного і космічного права. Дотримання учасниками космічних правовідносин наведених вище приписів національного законодавства про космічну діяльність потребує чіткого розмежування повітряного і космічного просторів.

Крім того, важливо враховувати, що міжнародне космічне право залежно від місця (території) заподіяння шкоди космічним об'єктом передбачає особливості реалізації міжнародно-правової відповідальності. За правилом, встановленим статтями II, III Конвенції про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами, запускаюча держава несе абсолютну відповідальність за виплату компенсації за шкоду, завдану їй космічним об'єктом на поверхні Землі або повітряному судну в польоті. Якщо в будь-якому місці, крім поверхні Землі, космічному об'єкту однієї запускаючої держави або особам чи майну на борту такого космічного об'єкта завдано шко-

ди космічним об'єктом іншої запускаючої держави, то остання несе відповідальність тільки в разі, якщо шкоди завдано з її вини або з вини осіб, за яких вона відповідає. Отже, залежно від місця (території) заподіяння шкоди космічним об'єктом (повітряний чи космічний простір) має застосовуватися міжнародно-правовий режим абсолютної або обмеженої відповідальності держави.

У сучасній науці й практиці міжнародного публічного права обґрунтовується формування в міжнародному космічному праві звичаєво-правової норми, сутність якої полягає в тому, що межа між повітряним і космічним просторами проходить на висоті мінімальних перигей* штучних супутників Землі (приблизно 100–110 км над рівнем Океану) [6].

У розумінні ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН звичай формується у практиці міжнародного спілкування. Для його формування потрібна згода всіх членів міжнародного співтовариства щодо основних елементів, наявність яких є необхідною для констатації звичаєвих норм міжнародного права. Йдеться, з одного боку, про наявність практики, а з іншого — про визнання цієї практики у вигляді правової норми [7]. Інакше кажучи, міжнародно-правовий звичай стає джерелом міжнародного космічного права за умови існування загальної практики, визнаної як правова норма.

Теоретичною основою для формування зазначеного звичаю міжнародного космічного права слугували розробки міжнародно-правової проблеми делімітації, насамперед Асоціації міжнародного права та радянської науки міжнародного космічного права. У резолюції Асоціації міжнародного права 1968 р. резюмується, що «вживаний у Договорі про космос (1967) термін «космічний простір» слід тлумачити як такий, що охоплює весь простір над і на рівні найменшого перигею будь-якого супутника Землі, запущеного до 27.01.1967 — дати відкриття Договору для підписання його іншими

* Астрономічне значення слова «перигей» означає найближчу до Землі точку орбіти Місяця або штучного супутника Землі.

державами зі збереженням можливості включення до нього згодом і якоїсь частини простору, розташованого нижче вищевказаного перигею» [8].

У свою чергу, в 1984 р. колишній СРСР вніс до Комітету ООН з космосу конкретні правові пропозиції про встановлення умовної договірно-правової межі між космічним і повітряним просторами, яка має проходити на висоті 100–110 км над рівнем Океану при збереженні права прольоту космічних об'єктів на нижчих висотах над територіями інших держав для їх виходу на орбіту і повернення на Землю [9]. Звідси можна зробити висновок про те, що космічний простір починається з висоти 100–110 км, тобто з висоти мінімальних перигей орбіт штучних супутників Землі, а суверенітет держав не поширюється вище меж, окреслених перигеями супутників на орбіті.

Аналізований концептуально-теоретичний підхід до звичаєво-правового регулювання делімітаційних відносин у міжнародному космічному праві має практичне застосування. Як свідчить практика, Міжнародна авіаційна федерація реєструє політ як космічний, починаючи з висоти 100 км, оскільки саме на цій висоті космічний апарат може здійснити повний орбітальний виток навколо Землі, після чого починається його вхід у щільні шари атмосфери, гальмування і падіння на Землю (якщо він згорає у щільних шарах атмосфери) [10, 11].

За допомогою міжнародного звичаю, як зазначає В.Л. Толстих, вдалося вирішити проблему делімітації повітряного і космічного просторів: межу між ними встановлено на висоті 100 км (найменша висота орбіти штучних супутників) [12]. Однак з відповідним науковим висновком можна погодитися лише частково, з певними застереженнями.

Сьогодні, на наш погляд, не можна говорити про формування саме універсального звичаю міжнародного космічного права, оскільки значна частина держав, як зазначалося вище, взагалі не підтримує ініціативи щодо делімітації повітряного і космічного просторів. Отже, визнання міжнародного звичаю лише деякими державами породжує виникнення тільки ло-

кальної звичаєво-правової норми — локальних міжнародних правовідносин, які регулюють відносини між двома або кількома суб'єктами міжнародного космічного права. Інакше кажучи, невизнання іншими державами звичаєво-правової природи делімітації повітряного і космічного просторів унеможливило застосування звичаю у правовідносинах відповідних суб'єктів міжнародного космічного права. Утім, незважаючи на створення звичаєво-правової норми міжнародного космічного права практикою невеликої кількості держав, вона може бути визнана як правова норма всіма державами [7].

Крім того, потрібно зважати на те, що сучасна теорія і практика оперують різними підходами та розрахунками у розв'язанні делімітаційної проблеми. Як свідчить класифікація Військово-повітряних сил США, космічним польотом вважають політ, висота якого перевищує 50 миль (80 км 467 м) [13]. При цьому фахівці NASA визначають межу космічного простору на висоті 122 км [14]. Натомість технічний розрахунок учених з Університету Калгарі свідчить, що межа між земною атмосферою і відкритим космосом пролягає на висоті 118 км від поверхні Землі [15].

У доктрині повітряного права висловлено думку щодо появи правового звичаю, відповідно до якого межа між повітряним і космічним просторами визначається на висоті від 80 до 140 км, що відповідає мінімальним перигеям орбіт штучних космічних об'єктів [16]. Окремі вчені-юристи повітряного права також пропонують здійснювати розрахунок висотної межі повітряного простору, виходячи з двох критеріїв: можливості використання аеродинамічних властивостей при польотах і забезпечення безпеки держав у суверенному повітряному просторі (максимум 65 км над рівнем моря). При цьому нижня межа космічного простору повинна проходити на висоті 100–110 км над рівнем моря. Водночас між цими двома видами просторів має перебувати «сіра зона», вільна для виведення космічних апаратів у космос та повернення їх на Землю [17].

У зв'язку з цим важливі об'єднання і координація зусиль теоретиків і практиків повітря-

ного й космічного права, фахівців Науково-технічного та Юридичного підкомітетів Комітету ООН з космосу, а також Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) задля напруження погодженого техніко-юридичного підходу до вирішення делімітаційно-правової проблеми.

Натомість міжнародно-правова невирішеність делімітаційного питання зумовила його врегулювання на рівні національного космічного законодавства. За визначенням статті 1 Закону Республіки Казахстан від 06.01.2012 № 528-IV «Про космічну діяльність» [18], під космічним простором розуміють простір, що простягається за межами повітряного простору на висоті понад 100 км над рівнем моря.

Національне космічне право Австралії не містить визначення космічного простору. Однак, згідно з поправками до космічного законодавства, внесеними в 2002 р. задля забезпечення законодавчої визначеності відносно сфери застосування Закону про космічну діяльність від 1998 р., останній застосовують до космічної діяльності, яка здійснюється або має здійснюватися на висоті більш як 100 км. Щоправда, Австралія запевняє, що вказівка на 100 км не є спробою з боку цієї держави визначити або делімітувати космічний простір. Навпаки, до Закону внесено зміни щодо заміни терміна «космічний простір» на «район, розташований на відстані понад 100 км від середнього рівня моря» [19].

Проте не можна погодитися з формуванням відповідної практики окремих держав щодо проведення делімітації у своєму національному космічному законодавстві, оскільки питання про розмежування повітряного і космічного просторів, як слушно зазначає С.П. Мальков, належить до сфери міждержавних відносин, що потребують міжнародно-правового регулювання [20]. Варто погодитися з думкою вченого-юриста Цезаря Шийка, який зазначає, що проблему делімітації космічного і повітряного просторів слід вирішувати на підставі умовної межі, яка встановлюється за згодою держав [21]. З огляду на те, що космічний простір визнається міжнародною територією, роз-

межування повітряного і космічного просторів має визначатися виключно нормами міжнародного космічного права, а не національного законодавства про космічну діяльність. Неприпустимість самостійного визначення державами відповідних меж підтверджується також несприйняттям міжнародним співтовариством положень відомої Боготської декларації 1976 р. про суверенітет екваторіальних держав на ділянки геостаціонарної орбіти над їх територіями, оскільки порушуються фундаментальні принципи міжнародного космічного права щодо свободи й відкритості дослідження та використання космічного простору, а також його непривласнення.

Підсумовуючи вищевикладене, слід констатувати наявність теоретичної і практичної потреби визначення саме умовної межі між повітряним і космічним просторами. Наразі звичаєво-правове регулювання космічно-делімітаційних відносин не має універсаль-

ного характеру. Видається, що розв'язання проблеми делімітації повітряного і космічного просторів має відбуватися шляхом прийняття міжнародно-правової договірної норми на основі чітко вираженої згоди держав. Це потрібно здійснювати на підставі загальновизнаних принципів і норм міжнародного повітряного і космічного права, а також національного законодавства із забезпеченням суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки держав. Безпосередньо юридичне оформлення космічно-делімітаційних відносин можна виконати в рамках майбутньої Всеосяжної Конвенції з космічного права, перетворивши звичаєво-правову норму на договірну. Закріплення саме міжнародно-правової договірної норми щодо делімітації повітряного і космічного просторів сприятиме, зокрема, прогресивному розвитку міжнародного космічного права, а також забезпеченню належного міжнародного космічного правопорядку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Словарь международного космического права / под ред. В.С. Верещетина. — М.: Междунар. отношения, 1992. — С. 32–33.
2. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 12.12.1959 № 1472 (XIV) Международное сотрудничество в области использования космического пространства в мирных целях. — [http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/1472\(XIV\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/1472(XIV)).
3. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 19.12.1966 № 2222 (XXI) Договор о принципах деятельности государств по исследованию и использованию космического пространства, включая Луну и другие небесные тела. — [http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/2222\(XXI\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/2222(XXI)).
4. Мовчан А.П., Ковалев Ф.Н., Чепров И.И. На пути к космическому праву // Советское государство и право. — 1962. — № 5. — С. 143–145.
5. Стенограмма заседания Юридического подкомитета Комитета по использованию космического пространства в мирных целях 27 марта 2003 г. (Вена). — COPUOS/LEGAL/T.680.
6. Игнатенко Г.В., Суворова В.Я., Тиунов О.И. и др. Международное право: учеб. для вузов / под ред. Г.В. Игнатенко. — М.: Высш. шк., 1995. — С. 372.
7. Міжнародне публічне право: підруч. / за ред. В.М. Репецького. — К.: Знання, 2012. — 437 с.
8. Хименес де Аречага Э. Современное международное право / под ред. Г.И. Тункина. — М.: Прогресс, 1983. — С. 379.
9. Историческая справка о рассмотрении вопроса, касающегося определения и делимитации космического пространства (2–12 апр. 2002 г., Вена). — А/АС.105/769.
10. Тимченко Л.Д., Кононеко В.П. Міжнародне право. — К.: Знання, 2012. — 631 с.
11. Каламкарян Р.А., Мигачев Ю.И. Международное право: учеб. — М.: Эксмо, 2004. — С. 399.
12. Толстых В.Л. Курс международного права: учеб. — М.: Волтерс Клувер, 2009. — С. 938.
13. Суборбітальний космічний політ. — http://uk.wikipedia.org/wiki/Суборбітальний_космічний_політ.
14. Науковці уточнили межу космосу. — <http://www.unian.ua/science/210355-naukovtsi-utochnili-meju-kosmosu.html>.

15. Канадські вчені вирахували кордон космосу. — <http://ua.korrespondent.net/tech/800732-kanadski-vcheni-virahuvali-kordon-kosmosu>.
16. Комментарий к Воздушному кодексу Российской Федерации (постатейный) / под ред. А.И. Травникова. — М.: Деловой двор, 2009. — 536 с.
17. *Круглова И.А.* Правовой статус воздушного пространства на современном этапе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. — М.: МГИМО МИД РФ, 2005. — С. 9—10.
18. О космической деятельности: Закон Республики Казахстан от 06.01.2012 г. № 528-IV // Казахстанская правда. — 26 янв. 2012. — № 29 (26848).
19. Национальное законодательство и практика, имеющие отношение к определению и делимитации космического пространства (20 марта 2006 г., Вена). — А/АС.105/865/Add.1.
20. *Мальков С.П.* Международное космическое право. — СПб.: СПбГУАП, 2002. — С. 25.
21. *Шийко Ц.* Договор ООН по космосу 1967 г. в свете развития космической деятельности государств: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. — М.: МГИМО МИД РФ, 1999. — 178 с.

Стаття надійшла 28.08.2014

Ю.С. Шемшученко, В.В. Семеняка

Институт государства и права им. В.М. Корецкого Национальной академии наук Украины
ул. Трехсвятительская, 4, Киев, 01601, Украина

ДЕЛИМИТАЦИЯ ВОЗДУШНОГО И КОСМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА: ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И ПРАКТИКА

В статье исследуются теоретические и практические аспекты международно-правовой проблемы делимитации воздушного и космического пространств, определяются возможные направления ее решения в целях повышения эффективности международного и национального космического права.

Ключевые слова: делимитация, космическое пространство, международное космическое право, воздушное пространство.

Yu. Shemshuchenko, V. Semenyaka

Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine
4 Tryokhsviatitelska St., Kyiv, 01601, Ukraine

DELIMITATION OF AIRSPACE AND OUTER SPACE: THE BASIC THEORETICAL PROBLEMS AND PRACTICE

The article examines the theoretical and practical aspects of international legal problems of delimitation of airspace and outer space, identifying possible areas of its solutions in order to improve the effectiveness of international and national space law.

Keywords: delimitation, outer space, international space law, airspace.